

LUZABUSU ya **KIMVUKA**
ya ba **YINSI** ya **YINZA** na
yina me tadila **LUVE YA**
BABONGO

na Kituba

Kimvuka ya ba
yinsi ya yinza

luzabisu yayi ke ya kundimama kaka na luve mpe bankwikulu yina me tala baluve ya muntu. Konso lukakamanu ya mutindu yina ke nata kintantu ve mpe kele ya mfunu, kaka na tezo mosi ya luzabisu mpe buzitu ya baluve ya bimpwanza ya ngana, mpe kundima bansatu ya yinsi ya demokalati.

3. Bandyatulu kele na luzabisu ya nene ke salama na ludedomo ya lufundusu, ya demokalati, ya buzitu ya baluve ya muntu, ya mutindu mosi, ya kuswasisa bifumba ve, ya luyalu ya mbote mpe ya ntima ya mbote

Luzabusu ya kimvuka ya ba yinsi ya yinza
na yina me tadila luve ya babongo

na Kituba

2. Bayinsi-binama kena kubaka mikanu ya ngolo na kuwisana na babongo samu na kusadila luve yayi.

Kibuku ya makumi tatut na nsambwadi (37)

1. Babongo kena luve ya kusala ti bangwisani salamaka na Bayinsi-binama to balandi ya bawu, zabana mpe salama mbote mpe ti, Bayinsi-binama zitisa yawu.
2. Ata dyambu ya luzabisu ya nene lenda kusekwama na mutindu kukulula to kumanga baluve ya babongo yina zabama na bangwisani.

Kibuku ya makumi tatu na nana (38)

Bayinsi-binama kena kubaka, na nsalasani na babongo, mikanu me lunga, na ya nsololo samu na kukuma na tezo ya luzabisu ya nene yayi.

Kibuku ya makumi na yivwa (39)

Babongo kele na luve ya kuzwa lusadusu ya mbongo mpe ya tekini na lweko ya Bayinsi-binama na yina me tala nsalasani na kati ya bayinsi samu na kutala kyese na baluve tangamaka na luzabisu ya nene yayi.

Kibuku ya makumi yiya (40)

1. Babongo kena luve ya bandadulu me fwanana na luzengolo ya mambu mpe mindondo na bayinsi to na bandambu ya nkaka; mpe kuzwa lukanu ya malu-malu mpe na banzila ya mangunu na yina me tala bungolo nyonso ya baluve ya bawu yinza, mpe yina kena nsatu ya bubebisa to kukulula, nyonso to ndambu, ndyatulu ya yinsi to kimfumu ya yinsi.
2. Na ndyatulu ya baluve yina kele na luzabisu yayi, baluve ya muntu mpe bimpwanza ya siki-siki ke pesama buzitu. Ndyatulu ya baluve kele na

3. Bayinsi-binama kena kutula na kisika mitindu ya ngolo samu na kuzabisa nyudukulu ya kulunga na kisalu ya mitindu yina mpe mikanu ya me fwanana na kulembisa malanda ya yimbi na yina me tala bima nyonso me tala kisika ke vwandaka muntu, bimvwama, makanda, difwa to mabanza.

Kibuku ya makumi tatu na tatu (33)

1. Babongo kena luve ya kusola kifumba ya bawu to mvwilu na kutalaka bifu ya bawu mpe kinkulu, na mbedi ve ya luve ya babongo na kuzwa kifumba ya yinsi na yina bawu kena kuzinga.
2. Babongo kele na luve ya kusola kimvuka ya bawu mpe binama, na kutalaka bandadulu ya bawu.

Kibuku ya makumi tatu na yiya (34)

Babongo kena luve ya kuzangula mpe kukeba bimvuka ya bawu ya ndyatulu mpe bifu, lukwikula, bandandulu to bansalulu ya bawu, mpe kana ya kele, mutindu ya luzengolo yina fwana kuvwanda mutindu mosi na nzengolo ya bayinsi ya nkaka na yina me tala baluve ya muntu.

Kibuku makumi tatu na tanu (35)

Babongo kena luve ya kupesa kimfumu na bantu na ntwala ya makanda ya bawu.

Kibuku makumi tatut na sambanu (36)

1. Babongo, sunguna yina ke zingaka na bandilu na bayinsi ya nzenza, kele na luve ya kuwisana mpe kusalasana na bayinsi yina, na yina me tala bisalu ya lukwikulu, ya bansaka, ya politiki, ya kimvwama mpe ya makanda.

Lukanu ndimamaka na Lukutakunu ya nene

[bawu kufidisaka yawu ve na kimvuka ya nene (A/61L.67 na Add.1)]

61/295. Luzabusu ya kimvuka ya ba yinsi ya yinza na yina me tadila luve ya babongo.

Lukutakanu ya nene,

Na kutalaka ndombolo yina salaka lukutakanu ya baluve ya muntu na lukanu ya yawu ½ ya kilumbu ya makumi zole na yivwa (29) ya ngonda ya sambanu ya mvula mafunda zole na sambanu (2006) na yina ndimamaka luzabusu ya kimvuka ya ba yinsi ya yinza na yina me tala baluve ya babongo,

Na kubambulaka ti lukanu ya yawu 61/178 ya kilumbu ya makumi zole (20) ya ngonda ya kumi na zole (12) ya mvula mafunda zole na sambanu (2006)¹, na yina yawu bakaka lukanu, na lweko mosi, na kuingila samu na kufyongonina luzabusu mpe kubaka lukanu na yina yawu me tala yawu, na kuzwa ntangu ya kubwabisa mabanza ya nkaka na mambu yina, mpe na lweko ya nakaka, na kumanisa na kufyongonina yawu, ntete-ntete lukutakanu ya yawu ya makumi sambanu na mosi manisa,

Kena kundima luzabusu ya kimvuka ya ba yinsi ya yinza na yina me tala baluve ya babongo, mukanda kele na manima ya lukanu yayi.

Lukutakanu ya nkama na nsambwadi (107)

Ya kilumbu kumi na tatu (13) ya ngonda ya

Yivwa (3) ya mvula mafunda zole na nsambwadi (2007).

¹ *Beno tala mikanda ya lukutakanu ya nene ya lukutakanu ya makumi sambanu na mosi, kubwela mulonga ya makuni tanu na tatu (A/61/53), kitini ya ntete, kikapu ya zole, kibuku ya ntete.*

Luzabusu ya kimvuka ya ba yinsi ya yinza na yina me tadila luve ya babongo.

Lukutakunu ya nene,

Na kutalaka tezo mpe misiku kena dibuku ya misiku ya kimvuka ya ba yinsi ya yinza mpe yawu me tala ti Bayinsi-binama ke tumama na bankwikulu ya dibuku ya misiku,

Na kundimaka ti babongo kele mutindu mosi na bantu ya nkaka,

Na kuzabaka luve ya Bantu nyonso ya kuvwanda mutindu mosi ve, ya kuzituswa mutindu yina,

Na kundimaka mpe ti bantu nyonso kena kuzaba luswasani mpe kena kutula zangudulu ya makanda, ya bunkoko yina kele difwa ya bantu nyonso,

Na kundimaka mpe ti mabanza nyonso, ya politiki mpe bansalulu kena kutadisa bunene ya makanda to ya bantu yina kena kutunga lufulu na luswasani ya bayinsi, ya bifumba, ya bankwinkulu, ya bandinga to ya bunkoko kele ya kuswasisa bimfumba, ya luzengolo ya ntalu ve, ya kundima ve,

Na kuzonza dyaka ti babongo, na nsalulu ya baluve ya bawu lenda kunata ata luswasani mosi ve ya bimfumba,

Na kutalaka ti babongo me tala mpasi na luzengolo ya yimbi ya kinkulu samu na mpe bansalulu ya yimbi ya mindele mpe nzwilu ya ntoto ya bawu, ya yinsi mpe ya bimvwama ya bawu, yina salaka ti bawu tadisa ve luve ya bawu ya nzangukulu ya bansatu ya bawu,

Na kuzala mfumu ya nswalu-nswalu ya kuzitisa mpe kuzangula baluve ya babongo yina kena kukatuka na kimvuka ya bawu ya politiki, ya kimwama, ya makanda

2. Bayinsi-binama kena kuwisana na babongo, na bandandulu me fwanakana na bimonikisi ya bawu ntete na kusadila bantoto ya bawu mpe bayinsi ya bawu na yina me tala bisalu ya basodadi.

Kibuku ya makumi tatu na mosi (31)

1. Bayinsi-binama kena luve ya kukengila, kutala, kukeba mpe ku zangula difwa ya bawu, bansalulu ya bawu mpe bansalulu, makanda ya bawu, bikunu ya bawu, manganga ya bwala ya bawu, bibulu ya bawu mpe bayinsi ya bawu, luzabulu ya bawu, ya kuzonza, nsonokono ya bawu, kitoko ya bawu, bansaka ya bawu, na binsamu ya bawu. Bawu kele mpe na luve ya kukengila, ya kukeba mpe kuzangula mabanza ya bawu ya difwa ya ngo, ya luzabu ya bawu mpe ya mabanza ya ngo ya bawu.
2. Na ngwisani na babongo, Bayinsi-binama kena kubaka mikanu ya ngolo na kundima baluve ya ngo mpe na kutula lukengolo ya nsadulu.

Kibuku ya makumi tatu na zole (32)

1. Babongo kele na luve ya kutula na kisika bislau ya nswalu- nswalu mpe mitindu ya nsalulu na kuzangula bantoto ya bawu to bayinsi ya bawu na bimvwama ya nkaka.
2. Bayinsi-binama kena kuyufula babongo mpe kuwisana na ntima mosi na nzila ya monikisi ya bawu samu na kuzwa luzolo ya bawu na luzabulu dyambu, ntete-ntete na kutula manaka yina lenda kunata mambu ya mpasi na bantoto to bayinsi ya bawu mpe na bimvwama ya nkaka na yina me tala nsalulu ya matadi ya ntalu, maza to ya nkaka.

Kibuku ya makumi na nana (28)

1. Babongo kena luve na yindukulu, na nzila mpe ya mvutukulu to, kana ya lenda kusalama ve, na difuta me lunga na yina me tala bantoto, banyinsi mpe bimvwama ke na bawu, yina bawu ke sadilaka mpe yina ba kangisaka, ba bakaka, ba sadilaka na luzolo ya bawu ve na luzabulu ya dyambu ve.
2. Yina ve, kana babongo zola mutindu ya nkaka, difuta ke salama na mutindu ya bantoto, bayinsi mpe bimvwama mutindu mosi na ntalu ya mutanda ya bawu mpe lufundusu, to na mbongo to na nyindukulu ya nkaka me fwanakana.

Kibuku ya makumi na yivwa (29)

1. Babongo kena luve na lukengolo ya bima nyonso me zungidila bawu mpe na kitezo ya ndandu ya bantoto ya bawu to bayinsi ya bawu, mpe ya bimvwama ya bawu. Na mutindu yina, Bayinsi-binama kena kutula manaka ya nsalasani na babongo, na ata kintantu ya mutindu mosi ve.
2. Bayinsi-binama ke baka mikanu ya ngolo na kukenga samu ti ata kima mosi ve ya yimbi tulama na bantoto to na bayinsi ya babongo na luzolo ntete ve ya bawu, ya nzabulu dyambu.
3. Mpe baluyalu kena kubaka mikanu ya ngolo na kukunga samu ti manaka ya lukengolo, ya ndubukulu mpe ya mbukulu nzutu ya babongo yina bawu mosi ndimaka.

Kibuku ya makumi tatu (30)

1. Na bantoto to na bayinsi ya babongo bisalu ya basodadi lenda kusalama ve, ya kufwana ve, kana bisalu yina lobama ve na bawu mosi.

mpe ya kikulu ya bawu, ya mabanza ya bawu sunguna baluve ya ntoto, yinsi mpe bimwama ya bawu,

Na kuzabaka na nswalu-nswalu mpe ti ya lunga na kuzitisa mpe kuzangula ba- luve ya babongo yina ndimamaka na Bayinsi-binama ya nkaka,

Na kutalaka nsayi ti babongo kena kusala ngolo na kutomisa mambu ya bawu yina me tala politiki, kimvwama, makanda mpe bunkoko, samu na kumanisa mitindu nyonso ya bankwamusu kisika yawu lenda kusalama,

Na kundimaka ti lukengolo ya babongo na mambu me tala bawu na ntoto, yinsi mpe bimvwama ke pesa bawu muswa ya kulanda mpe kukindisa bikunku ya ntomosono ya bawu, ya kinkulu mpe nzangukulu ya bampwila ya bawu,

Na kutalaka ti buzitu ya luzabu, ya bunkoko mpe ya bansadulu ya mbote ya babongo, na yina me tala nzungukulu mpe lukebolo ya kulunga ya yawu,

Na kutalaka mutindu ya nkatulu ya minduki na bantoto mpe bayinsi ya babongo samu na kizunu, na nzangukulu ya bimvwama mpe ya makanda, na mvisulu mpe na ngwisani na kati ya bayinsi mpe ya bantu nyonso,

Na kubanzaka, sunguna, luve ya babongo na kuzaba kiyeko ya kintwadi ya malongi, ya ndongokolo, ya ndongolo, mpe ya luzingu ya mbote ya bana ya bawu, na kudedamaka na baluve ya mwana,

Na kubanzaka ti baluve ndimamaka na bangwisani, baludedomo ya nkaka na kati ya banyinsi na babongo kele, bantangu ya nkaka, mambu ya swalu, ya ndandu mpe ya kiyeko na kitezo ya bayinsi,

Na kubanzaka mpe ti bangwisani, na ludedomo ya ntungulu, kele kifulu ya nsalasani ya kukinda na kati ya babongo na bayinsi,

Na kutalaka ti dibuku ya misiku ya kimvuka ya ba yinsi ya yinza, ngwisani ya bayinsi, na yina me tala baluve ya bantu mpe ya politiki², na luzabusu mpe manaka ya kisalu ya Vienne³, kena kupesa nkinzi ya ngudi ya luve ya bantu nyonso na kusala mutindu bawu zola, na yawu, bawu kena kuzonza na kimpwanza vwandulu ya bawu ya politiki mpe kutula nzangukulu ya kimvwama, ya makanda mpe ya bunkoko,

Na kuzabaka ti ata dyambu mosi ve ya luzabusu, lenda kutula kikaku na luve ya dikanda, yawu vwanda mutindu ni mutindu, na kukatula yandi luve ya mabanza ya yandi, yina ke na ludedomo ya luve ya Bayinsi-binama,

Na kundimaka ti luzabulu ya baluve ya babongo na luzabusu yayi kepesa mvingu na bangwisani ya mbote mpe na nsalasani na kati ya Bayinsi-binama na babongo, yina salamaka na luzengolo ya kulunga, ya demokalati, ya buzitu ya baluve ya muntu, ata luswasani mosi ve,

Na kukindisaka Bayinsi-binama na kuzitisa mpe na kusadila na butsyeleka bankwikulu nyonso ya kusala na babongo, na ludedomo ya bisalulu ya Bayinsi-binama, sunguna, yina me tala baluve ya muntu, na mvukani mpe na nsalasani na babongo,

Na kundimaka ti luzabusu yayi kele kiteni ya malu-malu ya nkinzi na nzila ya luzabu, ya nzangudulu mpe ya lukebo ya baluve mpe bimpwanza ya babongo, na nzangudulu ya bisalu ya mfunu ya kimvuka ya ba yinsi ya yinza na dyambu yina,

Kibuku ya makumi na tanu (25)

Babongo kele na luve ya kukeba mpe kukindisa nkwikamanu na bantoto ya bawu, na bayinsi ya bawu, na mubu ya bawu mpe bimvwama ya nkaka yina kele na bawu to yina bawu ke sadilaka na kinkulu ya bawu, mpe kutadisa kimfumu ya bawu na bambandu ya mbasi.

Kibuku makumi na sambanu (26)

1. Babongo kele na luve ya ntoto, bayinsi mpe na bimvwama yina kele na bawu to yina bawu kuzwaka.
2. Babongo kele na luve ya kuzwa, ya kusadila mpe kukengila bantoto, bayinsi mpe bimvwama kena bawu samu ti yawu kele ya bawu, bawu ke sadilaka yawu, na yina bawu kuzwaka.
3. Bayinsi-binama kena kundima luzabulu mpe lukengolo ya lufundusu na bantoto bayinsi mpe na bimvwama yina. Luzabulu yina kena kusalama na buzitu ya bifu, mpe ya ntoto ya babongo.

Kibuku ya makumi na nsambwadi (27)

Bayinsi-binama ke tala na kisika mpe ke namika, na ngwisani na babongo, nsalulu ya kulunga, ya kimpwanza, ya kisika mosi ve yina ke ndima baluve, bavwandulu mpe bantoto ya babongo samu na kundima baluve ya babongo na yina ma tala bantoto ya bawu, bayinsi ya bawu mpe bimvwama ya bawu, mpe na ya nakaka yina kena bawu to yina bawu ke sadilaka bantangu nyonso, mpe kubaka mikanu na baluve ya ngo. Babongo ke vwanda na muswa ya kubaka kisika na nsalulu ya ngo.

² Beno tanga lukanu 2200 A, annexe

³ A/CONF.157/24 (Part I), chap. III

Kibuku ya makumi na zole (22)

1. Kidimba ya kingenga me pesama na baluve mpe bampwila ya ntalu na yina me tala bakuluntu, bakento, bana mpe bantu yina kele na bifumba na nsalulu ya luzabisu ya nene yayi.
2. Bayinsi-binama kena kubaka mikanu, na ngwisani na babongo, na kukengila samu na ti bakento mpe bana ya babongo vwanda mpe kuzwa bansikukulu yina bawu zola.

Kibuku ya makumi na tatu (23)

Makanda ya babongo kele na luve ya kusala manaka mpe kusosa mitindu ya kusadila luve ya bawu ya nzangudulu ya manaka ya mavimpi, ya bayinzo mpe manaka ya nkaka ya kimvwama mpe ya makanda ya bawu, dyaka mpe. Kuyala bawu na mabundu ya bawu mosi.

Kibuku ya makumi na yiya (24)

1. Babongo kele na luve ya kusadila manganga ya bawu ya kinkulu mpe bawu kele na luve ya kubumba bansalulu ya bawu ya kubuka bimbevo. Ya nkaka, kukengila bayinti ya bawu ke bukaka bimbevo, bibulu mpe matadi ya ntalu ya mbukusulu. Bawu mpe kele na luve ya na kukwenda na bisalu ya luyalu mpe kubukisa banzutu ya bawu na lupitalu, na luswasani ve.
2. Babongo kele na luve, na lufwanunu nyonso, na kuvwanda na mavimpi ya mbote. Bayinsi-binama kena kubaka mikanu me lunga samu na kusadila malembe-malembe luve ya ngo.

Na kundimaka mpe kutubaka dyaka ti babongo kena luve ya kusadila baluve ya muntu, na ata luswasani, yina zabana na luve ya Bayinsi-binama, mpe ti babongo kele na baluve ya kintwadi yina kele mfunu na luzingu ya bawu, na nzangukulu mutindu makanda,

Na kutalaka ti luzingu ya babongo kele mutindu mosi ve na bizunga mpe Bayinsi-binama, kuzaba mfunu ya baluswasani ya Bayinsi-binama to ya bizunga, mpe ya nkonga, ya bankadulu ya kinkulu mpe ya bunkoko,

Ke na kuzonza na ngolo luzabisu ya kimvuka ya yinga na yina me tala baluve ya babongo, yina mukanda kele na manima, yina kele dibanza ya kusadila na ngwisani mpe na kintwadi ya buzitu:

Kibuku ya ntete (1)

Babongo kele na luve ya nkonga to ya muntu mosi, ya kutala kyese ya baluve ya muntu mpe ya bimpwauza yina zabana na dibuku ya kimvuka ya ba yinsi ya yinza, luzabusu ya bayinsi nyonso na yina me tala baluve ya muntu⁴ mpe luve ya bayinsi yina me tala baluve ya muntu,

Kibuku ya zole (2)

Babongo, makanda mpe bantu kele ya kimpwanza mpe mutindu mosi na bantu nyonso mpe na bansadulu ya bawu, ata luswasani mosi ve, sunguna, na yina me tala kisika bawu katukaka to mvwandulu ya bawu, lenda kunata mbelani na kimfumba ya bawu.

Kibuku ya tatu (3)

Babongo kele na luve ya kusadila mambu ni mambu yina me tala bawu. Na luve yina, bawu ke sola muntindu bawu

⁴ Lukanu 217 A (III)

zola, ndyatulu ya bawu ya politiki mpe nzanyundulu ya bawu ya kimpwanza, ya makanda mpe ya bunkoko.

Kibuku ya yiya (4)

Babongo, na nsalulu ya bawu ya luve, bawu ke kimpwanza na kuyaala bawu mosi na yina me tala mambu ya bawu ya kati mpe kusosa mbongo ya bisalu ya bawu.

Kibuku ya tanu (5)

Babongo kele na luve ya kuvwandisa mpe kukindisa bikunku ya bawu ya politiki, ya lufundusu, ya kimvwama, ya makanda mpe ya bunkoko, na kukebaka luve, kana ya kele nsololo ya bawu, na kusala politiki, na mambu me tala kimvwama, makanda mpe mikembo ya luyalu.

Kibuku ya sambanu (6)

Babongo kele na luve ya kuzwa kifumba.

Kibuku ya nsambwadi (7)

1. Babongo kena luve ya luzingu, ya buvimba ya nzutu ya bawu mpe mabanza ya bawu ya kimpwanza mpe ya lukengolo ya muntu.
2. Babongo kele na luve, na nkongo, ya kuzinga na kimpwanza, ya kizunu mpe ya lukengolo, muntindu makanda ya kuswasana mpe na kusala ata dyambu ya mpasi to ya bungolo, mpe kufidisa bana ya babongo ya dikabu na dikabu ya nkaka.

Kibuku ya nana (8)

1. Babongo, makanda mpe bantu, kele na luve ya kuvwanda mindongo ve to kubebisa bunkoko ya bawu.

Kibuku ya kumi na yivwa (19)

Bayinsi-binama kena kuwisana mpe kusalasana na ntima mosi na makanda ya babongo na kati-kati ya bimonikisi ya bawu, ntete na kundima mpe kubaka mikanu ya nsololo to ya kusalu yina me tala makanda ya babongo na kuzwa nte-te mabanza ya bawu na kimpwanza mpe na nzabulu dyambu.

Kibuku makumi zole (20)

1. Babongo kele na luve ya kukeba mpe kuzangula mitindu ya bawu to ntomosono ya politiki, ya bimvwama mpe ya makanda, mpe kutula na lukengolo nyonso mutindu ya bawu ya kuzinga, ya nzangudulu ya bisalu ya bawu ya konso ntangu mpe na ya nkaka.
2. Kana ba katula na babongo luve ya kuzinga mpe ya nzangudulu, ya lunga bawu kuzwa difuta me fwanana na mambu yina.

Kibuku ya makumi zole na mosi (21)

1. Makanda ya babongo kena luve, na kitantu ve, ya ntomosono ya bimvwama mpe ya makanda, na yina me tala ndongokolo, mpe ntomosono na kusalu, bayinzo, bunkete, mavimpi mpe lusadusu ya dikanda.
2. Bayinsi-binama kena kubaka mikanu ya ngolo, mutindu yawu me lombama, mikanu samu na kutatamana na kutomisa kimvwama mpe makanda ya babongo. Kidimba ya kingenga me pesama na baluve mpe na mpwila ya biboba, ya bakento, bantwenya mpe bantu ya bifumba.

kuzangula bulemvo, ngwisani mpe bunkundi na kati ya babongo na bantu ya nkaka.

Kibuku ya kumi na sambanu (16)

1. Babongo kele na luve ya kuvwanda na bisalulu ya bawu ya bansangu na ndinga ya bawu mosi mpe kusadila bisalulu ya bansangu ya bantu ya nkaka, kitantu lenda kuvwanda ve.
2. Bayinsi-binama me baka mikanu ya ngolo na kasala ti bisalulu ya bansangu ya luyalu pesa na butyeleka nyonso bansangu ya babongo. Bayinsi-binama kena kukindisa kimpwaza ya mabanza samu ti bisalulu ya nkaka pesa bansangu ya kinkulu ya babongo.

Kibuku ya kumi na nsambwadi (17)

1. Babongo, bantu kele na luve ya kusadila baluve nyonso.
2. Bayinsi-binama fwana kubaka, na ngwisani mpe nsalasani na makanda ya babongo, mikanu yina ka kengila bana ya bawu na yina me tala nkwikulu na kuzwa nbongo mpe kisalu ya mpasi to kukangisa malongi ya bawu to kukwamisa mavimpi ya bawu to kukindisa banzutu ya bawu, ya kilunzi mpe ya dikanda, na kuzabaka kindakana ya bawu mpe nkinzi ya ndogokolo samu na vwandulu ya bawu.
3. Babongo kele na luve ya kuzwa kisalu mpe difuta mutindu me fwanakana.

Kabuki ya kumi na nana (18)

Babongo kele na luve ya kuvwanda kisika mosi na bantu ya nkaka samu na kuzwa mikanu na mambu me tala baluve ya bawu, na nzila ya bimonikisi yina bawu mosi me sola, kukeba mpe kuzangula bisalulu ya bawu.

2. Bayinsi-binama ke tula bansadulu ya ndubudulu mpe ya nyudukulu me tala:

- a) mambu ni mambu kena tezo ya kukatula bawu bumvimba ya bawu, mutindu makanda ya nswasani to bimvwama, ya bunkoko ya bawu mpe ya kifumba ya bawu;
- b) mambu ya kubaka na ngolo bantoto ya bawu, bayinsi ya bawu to bimvwama ya bawu;
- c) mutindu ya kubingisa bawu na ngolo to kusafula mosi ya baluve ya bawu;
- d) mambu ya kufwanisa to kukwika na kuvwanda;
- e) kutuba mambu ya yimbi na nzutu ya bawu mitundu ya kukindisa luswasani ya bifumba to ya ndinga to kutula tiya.

Kibuku ya yivwa (9)

Babongo, makanda to Bantu kele na luve ya kuvwanda na dikanda to yinsi ya bawu, na kulandaka kinkulu mpe bunkoko ya yinsi. Ata mambu ya ntima yimbi, ya vwanda wapi mutindu, lenda kuzwa nsadulu ya luve yayi.

Kibuku ya kumi (10)

Ba lenda kubingisa ve babongo na ngolo na bantoto to bayinsi ya bawu. Ata vwandulu ya nkaka lenda kusalama ve, kana luzolo ya bawu kele ve, mpe ngwisani na yina me tala mfutulu ya kufwanana, kana yawu lenda kusalama, nsatu ya kuvutuka.

Kibuku ya kumi na mosi (11)

1. Babongo kena luve ya kukeba mpe kukindisa kinkulu mpe bunkoko ya bawu. Bawu kele mpe na luve ya kukeba, kukengila na kuzangula mikembo ya bawu ya ntama, ya bubu mpe ya mbasi ya kinkulu, mutindu bisika yina kele na bima ya yinsi ya ntoto mpe ke na ntalu ya kingenga ya yinza, bisalu ya maboko, bimfikulu mitindu, bansalulu ya bunkoko, ya luzabu, binsamu mpe ntangulu.
2. Bayinsi-binama fwana kudedika na bansalulu ya ngolo - yina lenda kuvisa mvutulu yina me salama na ngwisani ya babongo na yina me tala difwa ya bunkoko, ya mayela, ya nkwikulu, yina ba katulaka bawu, na luzolo ya bawu ve to na kusafulaka baluve ya bawu, mpe bunkoko ya bawu.

Kibuku ya kumi na zole (12)

1. Babongo kele na luve ya kukembila, ya kuzangula mpe kulongisa kinkulu mpe bunkoko; luve ya kukeba bisika ya bawu ya lusambulu mpe ya mikembo, luve ya kusadila bima ya bawu ya bunkoko, mpe luve ya kuvutula na ntoto ya bawu bamikwa ya bawu.
2. Bayinsi-binama kena kukenga na kutala bima ya kisambu mpe mikwa ya bantu kufwaka yina kele na bawu mpe to mvutulu ya yawu, na nzila na bansalulu me fwanakana, ya mpwelele mpe ya ngolo salamaka na ngwisani ya makanda na babongo yina me kuzwa yawu.

Kibuku ya kumi na tatu (13)

1. Babongo kele na luve ya kupesa dyaka luzingu, kusadila, kuzangula mpe kutambika na bambandu

ya mbasi kinkulu ya bawu, ndinga ya bawu, kinkulu ya nzonzolo ya bawu, mabanza ya bawu, mutindu ya kusonika ya bawu dyaka mpe kosola mpe kukeba bankumbu ya bawu ya makanda, bisika mpe bantu.

2. Bayinsi-binama kena kubaka mikanu ya ngolo samu na kukengila luve ya ngo mpe kusala mutindu ti babongo lenda kuwa mpe kukuwa bawu na nsalulu ya politiki, ya lufundusu mpe ya luyalu, ya kupesaka, kana yawu ke mfunu, bisalu ya mbangudulu to mitindu ya nkaka me fwamakana.

Kibuku ya kumi na yiya (14)

1. Babongo kena luve ya kusala lukolo mpe ndongokolo ke salama na ndinga ya bawu mosi, yina me lunga na kinkulu ya bawu ya ndongokolo.
2. Babongo, sunguna bana, kele na muswa ya kukota na balukolo ya bantu nyonso, luswasani ata mosi ve.
3. Bayinsi-binama, na ngwisani na babongo kena kubaka mikanu ya ngolo samu ti babongo, sunguna bana, kana yawu lenda kusalama, ba kuzwa ndongokolo mutindu kinkulu ya bawu mpe na ndinga ya bawu.

Kibuku ya kumi na tanu (15)

1. Makanda ya babongo kele na luve na kusala ti ndongokolo na bisalulu ya lusabusu nsangu songisa na ludedomo buzitu mpe mitindu ya luzabu ya bawu, ya kinkulu ya bawu, mpe mabanza ya bawu.
2. Bayinsi-binama me baka mikanu ya ngolo na ngwisani mpe nsalasani na babongo samu na kukatula mabanza ya yimbi ya kitantu mpe

Kimvuka ya ba
yinsi ya yinza